

Ragıp Zarakolu: Türkiye solunun arkeolojisini yapmak

Posted on 02/10/2018

✘ Mete Tunçay, Türkiye solunun tarihine yönelen ilk siyaset bilimci akademisyenimizdir. Zaten Doçentliğini de “Türkiye’de Sol Akımlar” adlı araştırması ile almıştı. (1) Siyasal düşünce tarihine ve onun klasiklerine ilişkin çok önemli kitapları kazanmıştır. Öyle pek kolay bir dönem değildi. Bu konuda Ankara’da Sosyalist Kültür Derneğinde ilk konferans verdiğinde, konferansı izleyen eski komünist, sonra Kadrocu, sonra Kemal ve İsmet’in biyografisti Şevket Süreyya kendisini heyecanla kutladıktan sonra şöyle diyecekti. “Bu akşam seni ziyaret edebilirler!” Kimler, elbette, kapısında çift hilal bulunan tabutlukçu 1. Şube elemanları!

Ama gelmediler. Bir başka tabu konuyu ilk deşen İsmail Beşikçi’den daha şanslıydı yine de.

Her ne kadar Mete Tunçay bilmem kaç kez üniversiteden atılsa, 12 Marttan sonra hapse girse bile!

İkinci isim ise Erden Akbulut’tur. TKP tarih özelinde Türkiye solunun tarihine değeri ölçülmez katkıda bulunmuştur. Elbette bunun arkasında da TÜSTAV gibi saygın bir kurum vardır.

Bu ikilinin çalışmalarını ortaklaştırmaları ve ortak ürünler vermeleri de son derece anlamlıdır. Keşke bu ikilinin bir Akademi kurma hayali de bir gün gerçek olsa.

Sofi Benlisoy ise, enternasyonalizm açısından Türkiye solunun tarihinin bambaşka sayfalarını açmıştır. (2)

Gerçek araştırmacının kompleksi yoktur ve paylaşımcıdır.

Bunu her üçünde de görmekteyiz.

Sovyetler Birlięinin çökmesinden sonra Komintern Arşivinin kullanıma açık hale gelmesi, Türkiye solunun tarihinin yazımında önemli olanaklar sağladığı gibi, birçok karanlıkta kalmış sayfanın aydınlanmasını olanaklı kıldı.

“Türk solu” tarihi yazma geleneğinden çıkılıp, yaşadığımız, paylaştığımız coğrafyanın solunun ortak tarihini yakalamak çok daha mümkün oldu.

1960’lardan bu yana hayatımız kendi tarihimizi keşfetmekle geçti.

Eřeledikçe neler neler çıktı ortaya.

Örneęin bizim kuşak açısından, geçmişte de var olduğumuzu öğrenmek, kendimize olan güvenimizi ve onurumuzu, gururumuzu güçlendirdi. Rosa gibi, “vardık, varız ve varolacağız” deme olanağına sahip olduk.

Kemalist tarih yazını her şeyi kendine mal ederken, 60’lı yıllarda sosyalizmin yıldızı parlarken, CHP’den önce Türkiye Halk İştirakiyun Fırkasının kurulduğunu, Meclis’te var olduğunu öğrendik Mete Tunçay sayesinde. (3)

Türkiye solunda yer alan her gurup kendi tarihini Mustafa Suphi ile başlatır ve onun gerçek takipçisi olduğunu savunur.

O zaman bu alanda yapılan yeni araştırmalara, ortak tarihimiz, ortak köklerimiz olması nedeniyle çok daha fazla ilgi göstermemiz gerekmez mi?

Hele hele Komintern geleneğini sahiplenenler açısından.

Kemalist resmi tarihinin hegemonyası, 1. Dünya Savaşı sonrasındaki İstanbul'da yükselen çok kimlikli sola bakışı da etkiledi.

1977 yılında Belge'nin yayın programını hazırlarken, Ayşe Nur ile yayına "Riazanov" ile başlamayı önemsemiştik. (4) Çünkü Moskova'daki Marx-Engels Enstitüsünün kurucusuydu. Efsanevi MEGA'nın (Marx-Engels Toplu Yapıtları)nın başlatıcısı idi.

Marx-Engels arşivine o kadar hakimdi ki, 1919 yılında Marx'ın "Kapital"inin yeni basımı Kautsky tarafından hazırlanırken, kitabın dipnot ve açıklamalar ile daha da zenginleştirilmesi ona bırakılmıştı. Zaten Komünist Akademide verdiği dersler de, sadece Marx ve Engels'in yaşamı değil, içinden çıktıkları çağın kavranması üzerinde odaklanmıştı. Bu nedenle bu notlar, Sovyetlerden sonra, uzun yıllar boyunca ABD'de MonthlyReview'nun seminerlerinde Sweezy tarafından kullanılmıştı.

İkinci kitap olarak ise, Bulgar araştırmacı Dimitr Şişmanov'un "Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi" kısa tarihini seçmiştik. (5) Ocak 1978'de çıkan Riazanov'dan sonra Mart ayında da onu yayınlamayı başardık. Ondan sonra ise artık sırada Lukacs, Rosa Luxemburg, Connoly, Gramsci, Rozaliev ve Che vardı.

Şişmanov, Bulgar bir gazeteci ve araştırmacı idi. Bu kitabı hazırlarken, kurduğu temaslar şüphe yaratmıştı ki, sınır dışı edilmişti. Şişmanov, Pomaklar gibi az işlenmiş bir toplumu da ele almıştı. Şişmanov'un kitabını yeniden okurken, değerini hala yitirmediğini fark ettim. Kitabın heyecanı, devletin onca ezmesine karşın en baştan beri var olmayı becermesini aktarışydı beni çeken. Kitabı baskıya hazırlarken, yeni kaynaklarla dipnotladık.

Türkiye solunun tarihinde otorite olan Mete Tunçay da, "Milliyet Sanat" dergisinde çıkan yazısında, Şişmanov'un edite edilmiş yeni basımını şöyle değerlendirmişti: "Doğrusu

istenirse, Türkiye’de solun tarihi henüz baştan başa yazılabilecek durumda değildir. Bu yönde hayli yol alınmış olmakla birlikte, -daha başka güçlüklerin ve sakıncaların yanı sıra- hala izleri yitirilmiş bulunan yarım yüzyıl önceki oluşumları yeniden öğrenme aşamasındayız. Yine de, Şişmanov’un çalışması zaman boyutu açısından genel bir Türk solu tarihine kapsamca en çok yaklaşan yapıt olarak kalıyor.”

Evet, şu anda artık 90 küsur yıl geçmiş vaziyette... Komintern arşivinin kullanılabilir hale gelmesi, Ermeni ve Yunan solunun tarihinin geçmişe oranla daha ulaşılabilir olması, Türkiye’nin solunun tarihine daha enternasyonalist bakışı olanaklı kılıyor.

Ankara bakışının dışına çıkıp, daha İstanbullu/Konstantiniyeli olmak mümkün oluyor. (İki “Ankaralı” yazarın, Yalçın Küçük ve Yıldırım Koç’un Şişmanov’un kitabından en baştan hoşnut olmamaları son derece anlaşılır.)

Teşekkürler Erden Akbulut, peş peşe gelen araştırma/belge/derlemeler ile sosyalist hareketimizin çok kimlikli zengin kökenlerine de ulaşabiliyoruz artık.

Gözlem Yayınlarınının 1977 yılında çıkardığı, George Haupt ve Paul Dumont’un “Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler” adlı kitabı (6) ilede Selanik İşçi Federasyonunu, Benaroya’ları, Vlahofları keşfettik. Sonra Paramaz’ı keşfettik 1915 Haziranında Beyazıd’da yoldaşları ile idam edilen (7).

Bizim kuşak TİP sayesinde, 60’ı yıllarda Sarkis usta başta (8), Herkül Milas, Masis Kürkçigil, Moris Gabay, Yaşar Uçar, Niyazi usta gibi Rum, Ermeni, Yahudi, Kürt, Süryani yoldaşlarla buluştu. Ama bir de bunun geçmişi vardı.

Ondan önce, AramePehlivanyanlar, İhmalyanlar, Hayk ve Anjel Açık gözler (8), NarsesOrange’lar vardı. Bir de sonrası, ağır bedeller ödeyen 78 kuşağı: Hrant Dink, ArmenakBakırcıyan, Musa Demir, GarbisAltunoğlu, SarkisHastpanyan ve diğerleri....

O zaman Komintern döneminde birlikte mücadele veren, birçoğu KUTV'da (Doğu Emekçileri Üniversitesi) ders almış Serafim Maksimos, Nikos Zaharyadis, Roland Ginzberg, Niki Asimopulos, Kalumenos, Karamveris, Sagomonyan, Bedros Torosyan, Bedros Sakov, tramvay ameleşi Ohannes, Grovis, Kozmeto, sol muhalefet üyesi Yorgo, Agop Apikoğlu, Karaoğlanidis, Efstathios Karapanayotis, Aram Kirkorkyan, Kolaminus, Kürt Süleyman, Maraşyan, Nikolaidis, Serafim Vasilkupo, Sematopulo, Stronkilis, Vartan Sarkisyan, Mihalidis, Kritikos, Çerkes Hasan ve diğerlerini, Hınçakları da anmadan geçmeyelim.(9)

(1) Bir yaşam boyu çalışma ile sonunda kitap, 2 ciltlik devasa bir şey oldu: Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar, 1. Cilt 1908-1925, 2. Cilt 1925-1936, İletişim Yayınları

(2) Bk: Erden Akbulut/ Mete Tunçay, Beynelmillel İşçi İttihadı, İletişim Yayınları 2016. Bu kitap üçlünün işbirliği ile daha da yetkinleşmiştir. İçinde bu yapılanma içinde yer alanların biyografileri de bulunmaktadır.

(3) Bk. Erden Akbulut/ Mete Tunçay, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923), İletişim Yayınları 2016.

(4) Ravid Riazanov, K. Marx- F. Engels, Hayat ve Eserlerine Giriş, Türkçesi: Ragıp Zarakolu, Belge Yayınları 1977. Beşinci baskı 2011.

(5) Dimitır Şişmanov, "Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi" Kısa Tarih (1908-1965), Baskıya hazırlayan: Ayşe ve Ragıp Zarakolu, İkinci baskıyı da 1990 Ocağında, TCK 141-142 hala yürürlükte iken yapmıştık.

(6) Haupt, George ve Paul Dumont, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler", Türkçesi: Tuğrul Artunkal, 2. Baskı, Ayrıntı 2014.

(7) Yertvart Çopuryan, Paramazlar / Beyazıd'da 20 Darağacı, Türkçesi: Aris Nalcı, Kor Kitap

2018.

(8) Sarkis Çerkesyan, Bu Dünya Hepmize Yeter, Hazl. Yasemin Gedik, Belge Yayınları
Beşinci baskı 2012.

(9) Moris Gabay, Cumhuriyetle Büyüdüm, Hazl. Ersin Tosun/Mehmet Üner, TÜSTAV, Sosyal
Tarih Yayınları, 2013

(10) Hayk Açıkgöz, Anadolulu bir Ermeni Komünistin Anıları, 2. Baskı, Belge Yayınları 2015

(11) Bu kişilerden bir kısmının biyografilerini yukardaki kaynak yanında, Erden Akbulut ve
Mete Tunçay'ın hazırladığı 3 ciltlik, İstanbul Komünist Grubundan (Aydınlık Çevresi)
Türkiye Komünist Partisine 1919-1926, Sosyal Tarih Yayınları, 2012-2013)

Kaynak: evrensel.net